

з використанням тензіометра. - К.: Держстандарт України. 2002
- 19 с.

УДК 635.21:631.03:631.6 (477.72)

ПРОБЛЕМИ НАСІННИЦТВА КАРТОПЛІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ

**БАЛАШОВА Г.С. - к.с.-г.н., с.н.с.
Інститут землеробства південного регіону НААНУ**

За обсягами споживання та географічною поширеністю культура картоплі займає одне з провідних місць у структурі продовольчої продукції України. За даними Державного комітету статистики, за останні роки площі під картоплею в Україні зменшилися на 44тис.га. Незважаючи на це, Україна у 2009 році зайняла четверте місце в світі за об'ємом виробництва картоплі - в господарствах усіх форм власності було вирощено 19,7 млнт на площі 1,41 млнга [1].

За останні 5 років у картопляному бізнесі України сталися такі зміни [2]:

- зростання врожайності становить не менше 20%, при цьому площа знизилась на 11%;
- при відносно стабільному рівні виробництва картоплі доля професійних виробників зросла;
- імпорт продовольчої картоплі виріс у 4 рази, насінневої – у 5;
- відходи картоплі при зберіганні знизились на 34%;
- об'єм переробки картоплі за останні 5 років зріс у 2,5 рази.

Використання насінневого матеріалу високої якості – один з вирішальних факторів розвитку картоплярства. До недавнього часу галузь картоплярства в південному регіоні одержувала виключно привозний насінневий матеріал, оскільки вважалося, що в Степу неможливе власне насінництво. Ця думка ґрунтувалась на жорстких ґрунтово – кліматичних умовах Півдня, в яких процес виродження картоплі значно прискорюється. Зміна екологічних умов, пов'язана з глобальним потеплінням клімату, практично вирівнює потенціал регіонів, але відсутність зрошення на півночі та в центрі призводить до значних коливань урожайності культури, а інколи ставить під загрозу забезпечення Степу привозним насінневим матеріалом. Недостатній безморозний період у цих регіонах не дозволяє використовувати метод двоврожайної культури і, як наслідок, одержувати здоровий насінневий матеріал. Крім того, в зв'язку зі зростанням вартості енергетичних ресурсів,

перевезення бульб на велику відстань призводить до значного подорожчання насіннєвого матеріалу, а відтак і продовольчої продукції [3].

Основний напрямок галузі картоплярства на Півдні – вирощування ранньої продукції для споживання в регіоні та більш північних областях, а також одержання продовольчої картоплі для осінньо-зимового споживання. Картоплярство на Півдні продовжує лишатись високовитратною галуззю з низькою врожайністю культури (90-120 ц/га), що в першу чергу пов'язано з високою вартістю привозного насіння та низькою якістю садівних бульб, які, як правило, не відповідають умовам вирощування ні за сортовим складом, ні за якісними показниками. Крім того, привозний садівний матеріал зберігається до весни погано, відходи іноді перевищують 30%, а бульби залишені на садіння - часто у значній мірі уражені вірусними, грибними та бактеріальними хворобами. При повторному весняному садінні бульб зниження урожайності становить 25%, на третій рік - більше 50%.

Виходячи з цього і базуючись на здобутках біологічної науки, які дозволяють в лабораторних умовах одержувати оздоровлений вихідний матеріал для процесу насінництва та можливості використання виключно на Півдні методу двоврожайної культури, Інститутом землеробства південного регіону УААН були розгорнуті дослідження, спрямовані на створення системи насінництва картоплі в умовах Степу. В результаті цих досліджень була розроблена 3-річна схема насінницького процесу, що затверджена рішенням Координаційно-методичної ради Наукового центру з проблем картоплярства від 13.09.1997 року (протокол №1) і ввійшла до Положення про насінництво картоплі (патент України № 24910 А від 06.10.1998 р.).

Використовуючи біотехнологічні методи активного оздоровлення рослин від вірусної інфекції при одержанні вихідного матеріалу та метод двоврожайної культури при його наступному розмноженні, доведено можливість скорочення терміну створення еліти з 3 до 1,5 року польового репродукування. А це дає можливість в значній мірі знизити ризик повторного інфікування картоплі вірусними хворобами в процесі насінництва. Високі показники продуктивності і якості власної еліти зберігаються до 6-8 репродукцій, тобто впродовж 3-4 років. Враховуючи високий коефіцієнт розмноження матеріалу при вирощуванні в двох посадках, ціна репродукційного насіннєвого матеріалу знижується у 4-5 разів порівняно з елітою.

Використання розробленої Інститутом схеми отримання насіннєвого матеріалу картоплі високих репродукцій дозволяє:

- знизити собівартість еліти порівняно з аналогічним привозним

- матеріалом на 21%;
- знизити відходи насінневих бульб в період осінньо-зимового зберігання з 25-30 до 5-6%;
- одержувати урожай бульб при ранньому збиранні та в літніх посадках свіжозібраними бульбами на рівні 150-180, в біологічній стиглості – 350-400 ц/га, що дає можливість отримувати 5-7 тис. грн. чистого прибутку з 1га.

Реформування сільського господарства привело до концентрації виробництва продукції у населення. Цю реалію також слід враховувати при створенні системи насінництва на півдні України. Насінневий матеріал вищих репродукцій, що вирощує Інститут землеробства південного регіону УААН, поступово дедалі ширше розповсюджується в регіоні і одержує позитивну оцінку картоплярів. Щорічно мікроклональна лабораторія створює біля 50 тис. оздоровлених мікробульб, на основі яких вирощується оригінальний та елітний насінневий матеріал, що повністю використовується господарствами всіх форм власності Півдня (колективними, фермерськими господарствами та власниками дачних та присадибних ділянок).

Однак проблем на шляху створення системи насінництва на Півдні ще досить багато. Вирощуванням оригінального та елітного насінневого матеріалу картоплі повинні займатися науково-дослідні установи та спеціалізовані насінневі господарства, що мають відповідні документи на право його вирощування та реалізацію і головним завданням яких є забезпечення прискореного розмноження насінневого матеріалу картоплі при одночасному збереженні та підтримці його сортової чистоти, продуктивних ознак та посівних якостей.

З метою стабілізації репродукційного насінництва Інститут землеробства південного регіону організовує мережу опорних пунктів в регіоні. Зараз над розмноженням елітного матеріалу працюють господарства Херсонської, Миколаївської, Одеської областей та АР Крим. У процесі створення системи виникає ряд проблем, що потребує вирішення. Зокрема, дуже гостро постає питання захисту картоплі від хвороб і шкідників; контролю за якістю насінневого матеріалу на всіх етапах його створення; сертифікації та захисту насінневих бульб від фальсифікації; необхідності створення ринку збуту насінневої продукції, цінової політики, організації навчання фахівців з насінництва особливостям процесу одержання і обробітку насінневого матеріалу і таке ін. Тому питання створення мережі спеціалізованих господарств для виробництва репродукційного насінневого матеріалу потребує вирішення на державному рівні, оскільки необхідні законодавчі акти, що сприяють заохоченню

власників господарств до вирощування картоплі у двоврожайній культурі, тому що процес високовитратний і трудомісткий та потребує розвинутої матеріально-технічної бази.

Організація системи насінництва без участі обласного управління сільського господарства неможлива. Саме обласне управління здійснює контроль за цим процесом, координує роботу Державної насінневої інспекції, державної інспекції з карантину, які повинні здійснювати сумісно сертифікацію насінневого матеріалу. Без обласного управління не може в повному обсязі і на відповідному рівні вирішуватись питання реалізації та цінової політики відносно насінневого матеріалу.

Висновки. Виробництво продовольчої продукції в Степу конкурентноздатне в порівнянні з більш сприятливими за кліматичними умовами регіонами лише при наявності власної системи насінництва, яке засноване на відтворенні оздоровленого вихідного матеріалу і розмноженні його біотехнологічними методами і в двоврожайній культурі.

Система насінництва повинна включати в себе державну наукову установу, де відтворюється і розмножується біотехнологічними методами і в двоврожайній культурі оригінальний оздоровлений вихідний матеріал до еліти, і мережі репродукційних спеціалізованих господарств при суворому контролі з боку держави за якістю насінневої продукції.

Питання створення мережі спеціалізованих господарств для виробництва репродукційного насінневого матеріалу потребує вирішення на державному рівні, оскільки необхідні законодавчі акти, що сприяють заохоченню власників господарств до вирощування картоплі у двоврожайній культурі, тому що процес високовитратний і трудомісткий та потребує розвинутої матеріально-технічної бази.

Необхідно створення інформаційно-консультаційного центру для забезпечення потреб виробників в інформації по застосуванню новітніх технологій виробництва продовольчої і насінневої продукції, спеціалізованої підготовки кадрів для галузі картоплярства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкурко, М.Пономаренко. Картоплярство: складові високого врожаю. Аграрний тиждень. 2010. №11. С. 8.
2. Г.Жолобецкий. Картофельный бизнес Украины – состояние, перспективы развития. Овощеводство. 2010. №4. Стр.12-17.
3. Бугаева І.П., Сніговий В.С. Культура картоплі на Півдні України.- Херсон, 2002.- 176 с.